

FÖRHANDLINGAR

Nationalekonomiska Föreningen

2003-09-24

Sammanfattade och redigerade av Marianne Ahrén

Ordförande: Tomas Bruce

Inledare: Finansminister Bosse Ringholm

Kommentatorer: Docent Stefan Lundgren, SNS, och Professor Magnus Henrekson,
Handelshögskolan

Övriga deltagare: Danne Nordling, Skattebetalarnas förening

Finansplanen och den ekonomiska politiken

Tomas Bruce

Jag ber härmed få hälsa alla varmt välkomna till dagens föreningsmöte i Nationalekonomiska föreningen. Det är en stor glädje för föreningen och för mig att ha finansminister Bosse Ringholm som gäst igen. Vi uppskattar väldigt mycket att Du alltid ställer upp och vi tackar Dig alla för det.

I år har vi valt att dela upp den här genomgången i två pass: först *Sverige och EMU efter folkomröstningen* där finansministern inleder och SNS verkställande direktör Stefan Lundgren kommenterar. Därefter går vi vidare med att finansministern tar upp frågan om *Strukturella utmaningar för den svenska välfärdsstaten*, varefter professor Magnus Henrekson, Handelshögskolan i Stockholm, kommenterar. Sedan öppnar jag upp för en allmän diskussion där auditoriet och föreningsmedlemmarna kan ställa frågor.

Jag hälsar därmed Bosse Ringholm hjärtligt välkommen.

Bosse Ringholm

Tack för tillfället att få diskutera budgetpropositionen både ur ett EMU-perspektiv och

ur ett strukturellt perspektiv. Själva utgångspunkten för diskussionen är den folkomröstning vi har bakom oss.

Låt mig inleda med att säga att folkomröstningen om EMU gav ett utomordentligt tydligt utslag. Jag ska idag resonera kring vad som är orsaken till det här tydliga utslaget. För det första tror jag att de 56 procent som sade nej till EMU inte är emot varken Europa eller EU-samarbetet i stort. I stället bör valresultatet tolkas som att det är 56 procent av svenska folket som har sagt: just nu vill vi inte ha euron som valuta i Sverige. Jag tror att många av dem som sade nej i folkomröstningen egentligen inte av principiella skäl tycker att Sverige ska avvisa europrojektet för all framtid. Men just nu tyckte de inte att förutsättningarna var de rätta.

Det var också en inställning jag mötte många gånger under kampanjen. Många debattörer och väljare pläderade för nej, men sade samtidigt att de inte av principiella skäl var motståndare till valutasamarbete. Däremot ansåg de att tidpunkten var fel.

Jag är helt övertygad om att det faktum att konjunkturläget i världen och framför allt i Europa var svagt har påverkat många.

Min känsla är att många ställt sig frågan på svenskt försiktigt vis: ”varför ska vi gå med just nu när de andra länderna som är med inte riktigt tycks kunna hantera sin ekonomi?”. Det finns naturligtvis många fler förklaringar till valresultatet, men jag vill ändå lyfta fram betydelsen av den makroekonomiska situationen.

Av de valundersökningar som gjordes i samband med valet går det att dra minst två intressanta slutsatser. Den ena är att om man frågar folk om deras allmänna uppfattning om EU så är det snarast så att folk är mer positiva till EU idag än 1994. Den andra är att det har skett en förskjutning i väljarkåren genom att en relativt stor grupp av borgerliga väljare som röstade för EU 1994, röstade mot EMU. Jag tror att den förskjutningen också kan ha haft betydelse för valresultatet.

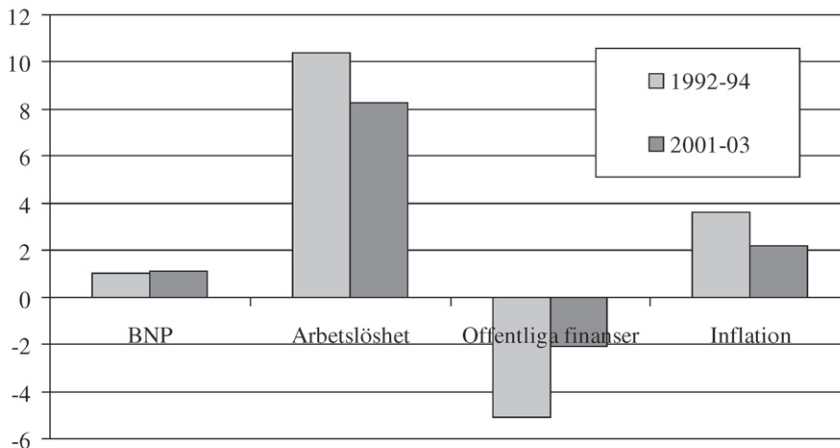
Under valrörelsen gjorde vi på ja-sidan många försök att skilja på den ekonomiska utvecklingen i Europa i dag och europrojektet. Vi försökte, uppenbarligen utan framgång, säga att Tysklands och Frankrikes problem inte härrör från euron utan har specifika inhemska orsaker. I Frankrike har man efter senaste valet genomfört stora ofinansierade skattesänkningar, som lett till en mycket besvärlig ekonomisk situation. För Tysklands del handlar det om en kombination av åter-

föreningen och betydande strukturproblem. Uppenbarligen lyckades vi inte nå fram hela vägen med den argumentationen.

Mycket har hänt med både Sveriges och EU:s ekonomier sedan folkomröstningen om EU. Se figur 1. Visserligen har vi en tillväxt som till följd av konjunkturläget ligger på ungefär samma nivå som då. Men tittar man på strukturella faktorer så är skillnaden väldigt stor. Arbetslösheten och inflationen har minskat kraftigt, och de offentliga finanserna är överlag i mycket bättre skick. Att denna positiva utveckling kommit till stånd under 1990-talet kan ha flera orsaker, men jag tror att det vidgade ekonomiska samarbetet inom EU, dialogen länderna emellan samt det gemensamma ansvarstagande inom ramen för de ekonomisk-politiska processer som finns inom EU har spelat en viktig roll. Resultatet är att dagens lågkonjunktur inte fått lika allvarliga effekter för våra ekonomier som för tio år sedan.

De tre länder som i dag har överskott i de offentliga finanserna är de tre nordiska länderna: Finland, Danmark och Sverige. Se figur 2. En förklaring kan vara att de tre nordiska länderna varit mer angelägna om att försöka hålla ordning på sina finanser eftersom vi alla har dyrköpta erfarenheter från 1970- och 1980-talen. Vi har kanske

Figur 1. Utvecklingen i euroländerna 1992–1994 till 2001–2003



Källa: Nationella källor och Finansdepartementet.

också fört en mer omfattande diskussion om hur vi ska undvika en liknande situation i framtiden.

Det är lätt att läsa in många saker i resultatet av folkomröstningen. En sak som är tydlig är att stödet för det europeiska ekonomiska samarbetet har vuxit under de år som vi varit med i EU. Samtidigt bör vi rannsaka oss själva och erkänna att kunskapen om det europeiska samarbetet inte är så utbredd som den borde vara. Vi behöver göra mer, både politiker, journalister och alla andra, för att öka kunskapen och engagemanget om vad det europeiska samarbetet innebär.

Jag tolkar delvis valresultatet som ett relativt konservativt ställningstagande – man vet vad man har just nu, men vill inte riskera något. Jag tror att detta på sikt är en farlig inställning. Den som tror att bara för att Sverige under några har lyckats väl med sin ekonomi så kommer vi att klara oss bra även i fortsättningen, den tror alldeles fel. En god ekonomisk utveckling är inget som kommer av sig självt, utan det är något som måste skapas hela tiden.

EU och EMU utvecklas idag oerhört snabbt. 10 nya länder blir medlemmar i EU redan nästa år. Det är länder som är oerhört angelägna om att komma ikapp resten av EU när det gäller ekonomisk standard och

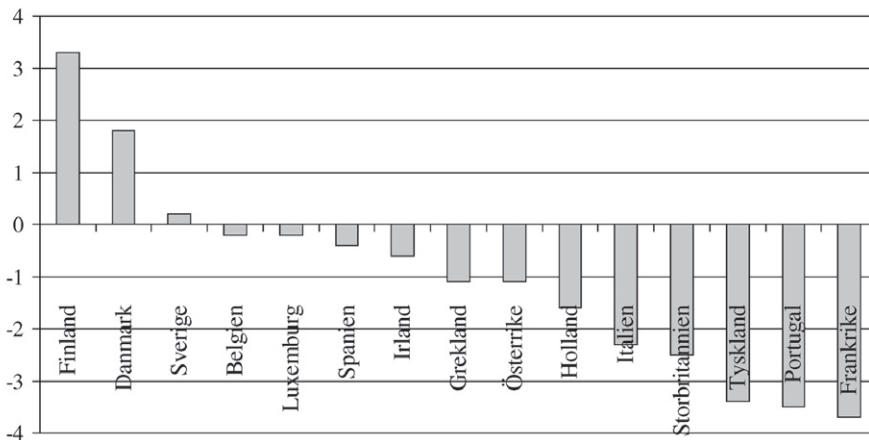
utveckling. Detta nya läge påverkar även Sverige – om vi inte ser upp och så kommer det att inom en ganska snar framtid bli svårare än idag att upprätthålla svensk konkurrenskraft.

Det är en realitet att betydelsen av eurogruppen och de 12 länder som ingår där kommer att växa i takt med utvidgningen, och i takt med att fler länder ansluter sig till EMU. Vi måste därför från svensk sida fundera på vad vi kan göra i stället för att kunna vara med och påverka debatten.

Budgetpropositionen färdigställdes före folkomröstningen. Jag kan ändå säga att jag inte tror att budgetpropositionen hade sett så mycket annorlunda ut om den gjorts efter omröstningen. Däremot tror jag att tillväxtfrågorna, som också står i centrum för budgetpropositionen, blir allt viktigare i framtiden. Utanför EMU får svensk tillväxt inte den extra draghjälp i form av ökad handel som ett ja till euron hade medfört. Detta är också ett av skälen till att statsministern i regeringsförklaringen lade stor vikt vid tillväxtfrågorna.

När det gäller den svenska konkurrenskraften, så måste vi vara medvetna om det som händer i vår omvärld. Vi måste se efter hur konkurrenssituation ser ut för svenska företag relativt andra länder. Ett förslag som

Figur 2. Offentliga finanser inom EU, finansseilt sparande 2003. Procent av BNP



Källor: Kommissionens värprognos, Finansdepartementet.

nämnts är sänkt bolagsskatt. Detta förslag har hudflängts från många håll, och många debattörer från näringslivshåll menar att förmögenhetsskatten borde sänkas i stället.

Jag drar två slutsatser av den skattediskussion som förts de senaste dagarna. Den första är att jag inte tror att svensk tillväxt står och faller varken med nivån på bolagsskatten eller någon annan skatt. Tillväxtfrågorna är mycket bredare, de handlar om villkoren för både näringslivet och arbetskraften, om arbetskraftsutbud och utbildningsfrågor – för att bara nämna några exempel. Den andra slutsatsen är att det talas väldigt mycket om förmögenhetsskatten, men att väldigt få känner till vad som faktiskt hänt med den under de senaste åren. Faktum är att förmögenhetsskatten har halverats på bara ett par år. Fribeloppen har höjts i flera omgångar. Statens intäkter av förmögenhetsskatten är hälften idag jämfört med ett par år sedan. Jag tror att detta är en bild som inte många känner till. Samtidigt går det inte att på något enkelt sätt utläsa eller analysera vilka effekter det här har haft på förutsättningarna för tillväxt. Skälet är att det inte finns några enkla samband.

Om man delar in inkomsttagarna i tiondelar, så kan man se att tre fjärdedelar av hela förmögenhetsskatten betalas av den tiondel som har de högsta inkomsterna. Det är inget konstigt med det. Så är det eftersom motiven för förmögenhetsskatten är just fördelningspolitiska. Regeringen tillsatte för en tid sedan en parlamentarisk utredning under ledning av förre ordföranden i finansutskottet, Jan Bergqvist. Den utredningen skall vara klar i vinter, och det återstår att se vilka slutsatser de kommer fram till. För något år sedan presenterade förre LO-ekonomen P O Edin en utredning som sett över hur stabila skattebaser kan skapas i en allt mer globaliserad värld. PO Edin drog två slutsatser om förmögenhetsskatten: antingen borde basen för skatten breddas, eller borde den helt avvecklas. Många har applåderat hans förslag om avskaffande av förmögenhetsskatten. Däremot har ingen velat kännas vid hans

finansieringsförslag, som gick ut på att avdragsrätten för pensionsförsäkringar skulle avskaffas.

Min slutsats i denna del av diskussionen är att tillväxtfrågorna blir ännu viktigare efter det negativa resultatet i folkomröstningen. Det finns många frågor som behöver diskuteras och där Sverige kan bli mycket bättre, även om vi redan idag ligger långt framme på många områden.

Stefan Lundgren

Tack så mycket för inbjudan att få komma hit och kommentera budgeten under temat Sverige och EMU efter folkomröstningen. Jag vet inte hur mycket kommentarer till budgeten det blir utan det blir nog mera kommentarer till läget efter folkomröstningen och mer specifikt då frågor kring vilken ekonomisk politik man bör bedriva nu, i ljuset av resultatet.

Efter den danska folkomröstningen för ett par år sedan hade en dansk tidning några dagar senare rubriken "Katastrofen uteblev". Det är nog en rubrik som man kan använda även i Sverige och man hade kunnat använda rubriken även om det blivit ett ja. De katastrofscenarier som målats upp på både ja- och nej-sidan hade knappast materialiserats, utan vi kommer att se en verklighet som ser ungefär likadan ut idag som den hade gjort om det blivit ett ja.

I det korta perspektivet, konjunkturmässigt 1-2 år, ska man inte vänta sig några dramatiska förändringar. Det kan till och med vara en liten fördel rent stabiliseringspolitiskt att vi för närvarande inte är på väg in i EMU. Vi har en starkare konjunktur och ett högre resursutnyttjande i Sverige än i euroområdet. Sverige har helt enkelt klarat den internationella konjunkturavmattningen betydligt bättre än resten av Europa. Det avspeglas i att vi har en reporänta som ligger högre än ECBs – 2,75 procent i Sverige jämfört med 2,0 för euroområdet. Vi kommer sannolikt att snabbare slå i resurstaket jämfört med euroområdet och kanske tidigare behöva inleda

en penningpolitisk åtstramning. Vi har också en avtalsrörelse framför oss. Även om det i dag inte finns några som helst tecken på att den skulle vara på väg att spåra ur, så finns ändå optionen kvar att använda räntevapnet här för att kontrollera avtalsrörelsen, om så skulle behövas.

Sett ur det korta perspektivet har vi således en liten fördel av att stå utanför. Det här var ett av nej-sidans starkare argument, nämligen det stabiliseringspolitiska argumentet, att i vissa situationer är det en nackdel att inte ha en egen penningpolitik. Vi hade nog klarat av att inleda en konvergensprocess om det blivit ett ja, en konvergensprocess där vi hade fått sänka räntorna relativt snart ner mot ECBs nivå och då också inleda en process där kronan hade behövt stärkas inför anslutningen. I nuläget innebär folkomröstningsresultatet kanske en liten fördel, men framför allt är det en övergående fördel. Vi vet att på sikt är den svenska konjunkturen relativt väl synkroniserad med den europeiska, så i längden tror jag inte att förlusten av den egna penningpolitiken hade varit ett stort problem.

Den viktigare frågan är de mer långsiktiga effekterna av utanförskapet och de beror naturligtvis på hur situationen i euroområdet utvecklar sig och framför allt hur den ekonomiska politiken i euroområdet utvecklar sig. EU befinner sig nu i ett kritiskt skede där de kommande sex veckorna i mångt och mycket kommer att vara avgörande för framtiden för hela EMU-projektet. Det har naturligtvis att göra med det faktum att ett par länder i Europa har slarvat med att hålla sig till reglerna för den finanspolitiska samordningen, det som kallas för stabilitets- och tillväxtpakten. Det gäller framför allt Frankrike och Tyskland men även Portugal och Italien. Hanteringen av den här krisen är avgörande för hur det kommer att utvecklas. Jag är ganska övertygad om att i den här processen, som börjar snart med en granskning av Frankrikes budget, så kommer Kommissionen att slänga regelboken på Frankrike och säga att nu vill Kommissionen att Frankrike

betalar böter om de inte kan visa i det kommande stabilitetsprogrammet att de klarar av att vända underskottet. Men sedan kommer bollen att hamna hos Bosse Ringholm och hans kollegor i Ministerrådet. Där behöver Kommissionen stöd av två tredjedelar av Ministerrådets röster, och det får de troligen inte, även om jag tror att Bosse Ringholm är Kommissionens minsta problem i det sammanhanget.

Det blir spännande veckor framöver. Erfarenheten från EU-samarbetet och hur det har fungerat i tidigare kriser är ändå att man kommer att samla ihop sig och lösa den här krisen på ett eller annat sätt. Jag har förstått av de kontakter som jag fortfarande har med tidigare kollegor i den finansdepartementala världen ute i Europa, att Frankrike och Tyskland är oerhört besvärade av den situation de hamnat i. Är det något de är helt överens om, så är det att i den här situationen vill man inte hamna en gång till. Paradoxalt nog så kan den finanspolitiska samordningen komma att gå stärkt ur krisen av just skälet att man inte vill upprepa misstaget att inte uppfylla reglerna. Det kommer då att stärka hela EMU-projektet och då har EMU goda utsikter att bli en dynamisk kraft som präglar den ekonomiska integrationen i Europa framöver.

EMU-projektet tillsammans med utvidgningen kommer då att bli en mycket stark dynamisk kraft för den ekonomiska utvecklingen. Bosse Ringholm visade ett exempel, nämligen de beräknade handelseffekterna. Om det var något som ekonomer både på ja- och nej-sidan ändå blev överens om i folkomröstningsdebatten, så var det just det att det finns i den ekonomiska vetenskapen ovanligt samstämmig evidens på starka och positiva effekter på handeln av en valutauktion. Det för med sig ökad konkurrens, ökade investeringar samt gynnar en stark utveckling av Europa. Det kommer naturligtvis också att gagna Sverige även om vi står utanför, men det hade gagnat oss ännu mer, där är jag helt överens med finansministern, om vi hade varit med. Utanförskapet innebär

en liten nackdel som kommer att växa över tiden. Om 10, 15 eller 20 år, så kommer det att finnas några ekonomer på bankernas sekretariat eller här på Handelshögskolan som kommer att räkna på den svenska eftersläpningen. Det kan vara 0,25 procentenheter av BNP per år, ungefär som Bosse Ringholm visade. Det blir ganska mycket i tapp på 20 år i termer av svensk levnadsstandard.

Delvis kan man kompensera det här genom att bedriva en klok tillväxtinriktad ekonomisk politik i Sverige. Det är regeringen inne på, framför allt i regeringsdeklarationen som ju skrevs efter budgeten, så en del av det som står i regeringsdeklarationen kanske inte helt avspeglas i budgeten. Tillväxtpolitik hade man behövt bedriva även om det blivit ett ja i folkomröstningen. De åtgärder som regeringen pekar på i regeringsdeklarationen är ekonomiskt motiverade att göra oavsett medlemskap i valutaunionen. Men som Bosse Ringholm var inne på, så är det ännu viktigare nu när det blivit nej, och vi över tiden får dras med handikappet att inte vara fullt integrerade i euroområdet. Kanske kan man säga att det politiska priset för struktur-reformer, som är politiskt besvärliga framför allt om det handlar om skattefrågor, nu har sänkts så att det blir lättare rent politiskt att genomföra dem.

Det är svårt att vara kritisk mot de allmänna intentioner om tillväxtpolitiken som regeringen har framfört i regeringsdeklarationen och budgetpropositionen. Men än så länge är det mycket ord och lite verkstad. Det är väl i och för sig naturligt i en regeringsdeklaration, och nu gäller det för regeringen att omsätta dessa vackra ord och löften i konkreta förslag. Möjligtvis får vi anledning att återkomma vid ett senare tillfälle i Nationalekonomiska föreningen för en närmare granskning av resultatet.

För min del skulle jag vilja peka på tre områden som jag tycker är viktiga att ta med i tillväxtpolitiken. Det första är det som Bosse Ringholm och regeringen ofta säger, och som jag med min bakgrund i finansdepartementet inte kan låta bli att återupprepa:

Slå vakt om sunda offentliga finanser och prisstabilitet. Det är en viktig del i tillväxtpolitiken att vi har ordning och reda i svensk ekonomi, så att vi kan hålla låga räntor och en stabil valutakurs på egen hand. Det är särskilt viktigt, tror jag, mot bakgrund av resultatet i folkomröstningen. De krafter som vann var visserligen ett brett spektrum både på den borgerliga sidan och på vänstersidan, men majoriteten av nej-motståndet fanns ändå på vänstersidan: i miljöpartiet, i vänsterpartiet och i stora delar av Bosse Ringholms parti. Det är krafter som oftast inte är så benägna att slå vakt om sunda offentliga finanser eller prisstabilitet, dvs. det stabiliseringspolitiska regelverk vi har. Det fanns en affisch som nej-sidan använde sig av i valrörelsen som hade rubriken "Ska vi verkligen låta sex bankdirektörer styra svensk ekonomi?". Man syftade på ECB, men naturligtvis kan det argumentet även vändas mot den svenska Riksbanken. Därför tycker jag det är välkommet att regeringen nu gått ut tydligt och sagt "business as usual", vi ska slå vakt om det vi har. Det är viktigt eftersom de som drivit nej-kampanjen i många fall har en annan syn på värdet av sunda offentliga finanser i form av saldomål, utgiftstak och värdet av en självständig Riksbank.

Det andra området är arbetsutbudet. Sverige har en god produktivitetsutveckling. Handelsbankens ekonomer har nyligen gjort en analys som visar att under 1990-talet har vi haft en betydligt bättre utveckling av produktion per arbetad timme än USA, som ju beskrivits som ett produktivitetsunder. Sveriges akilleshäla är arbetsutbudet. Är det något som den budget som Bosse Ringholm presenterade i måndags *inte* innehåller, så är det åtgärder som främjar arbetsutbudet. Snarast finns där förslag som motverkar arbetsutbudet. Att införa friår samt inleda arbetstidsförkortning ökar inte arbetsutbudet. Det finns också förslag i budgeten som leder till högre marginaleffekter i skattesystemet, och det är inte heller något som är positivt för arbetsutbudet. Kommunalskattehöjningarna förra året var ungefär 65 öre. Finansdepartementet

räknar med ytterligare 15 öre i år, jag tror det är lågt räknat med tanke på underskotten i landstingen, så det kan nog bli 20–25 öre i år. Då har på två år kommunalskatterna höjts i genomsnitt med en krona, det gör 1 procentenhet i marginaleffekt. Därtill ska gränsen för den statliga inkomstskatten räknas upp med endast 1 procent över inflationen i stället för 2 procent. Det bidrar också till höjda marginaleffekter. Begränsningsregler både i förmögenhetsskatten och i fastighetsskatten bidrar också till marginaleffekter för dem som hamnar kring den tröskel där begränsningsregeln slutar att gälla därför att inkomsten har ökat.

Det tredje och sista området som jag skulle vilja peka på och som inte finns i regeringens tillväxtagenda, vare sig i regeringsdeklarationen eller i budgeten, i varje fall inte på det sätt som jag skulle vilja, vore en ordentlig översyn av den svenska energipolitiken som ju är betydelsefull för vårt näringsliv. Sverige har byggt sin industri på en komparativ fördel i energiintensiv produktion, särskilt elintensiv produktion. Vi har nu haft drygt 20 år med en energipolitik som lett oss in i ett moras av subventioner till allahanda konstig teknologi som aldrig kommer att bli kommersiellt bärkraftig; vindkraft, biobränslen m m. Samtidigt är det stopp för de stora teknologier som kan bära långsiktig energiförsörjning. Framför allt tror jag det vore värdefullt att äntligen öppna för en ordentlig naturgasintroduktion som är den enda större källan till varaktig energiförsörjning som vi kan ha idag om vi inte ska fortsätta att bygga ut kärnkraften. Över huvud taget borde energipolitiken vägledas av att vi ska ha en energiförsörjning på kommersiella och marknadsmässiga villkor och inte styrd av allahanda andra politiska överväganden. Det vore en tillväxtåtgärd som både stora delar av näringslivet skulle uppskatta men också den socialdemokratin närliggande fackföreningsrörelsen.

Bosse Ringholm

Jag vill kommentera några saker av det Stefan Lundgren tog upp. Det är lätt att inse vikten av sunda offentliga finanser, men det är svårare att genomföra i praktiken, vilket regeringen fick erfara i våras. Då handlade det om att en kraftig kostnadsutveckling på ohälsområdet. De åtgärder regeringen föreslog har varit mycket omdiskuterade, både tredje sjuklöneveckan och den lägre ersättningen för sjukpenningen. Men det var nödvändigt för att regeringen skulle kunna behålla greppet över kostnadsutvecklingen.

Vi i Sverige har en dyrköpt erfarenhet med oss i form av den ekonomiska krisen i början av 90-talet, när kostnadsutvecklingen inte var under kontroll. Priset var höga räntor och hög inflation, växande statsskuld och hög arbetslöshet under en lång period. Det är viktigt att vi inte glömmer den erfarenheten, utan ser till att i alla lägen leva upp till de budgetpolitiska mål i form av utgiftstak och saldomål som riksdagen ställt upp. Dessa restriktioner för de offentliga finanserna är i många avseenden tuffare än målen i stabilitetspakten. Kanske är det en av förklaringarna till att vi i de nordiska länderna har en bättre position när det gäller de offentliga finanserna än många i omvärlden. Frankrike, Italien och Tyskland har exempelvis inte samma ambitiösa ekonomisk-politiska mål som vi har.

Jag tycker vidare att det finns skäl att diskutera det som Stefan Lundgren tog upp om arbetsutbudet. Jag kanske inte riktigt delar hans uppfattning i alla avseenden. Det är sant att det finns en del relevanta invändningar mot friåret, men jag tycker inte att man ska ge det någon större ekonomisk betydelse. Hittills handlar det om några hundra människor som provat på friåret. Om det utvidgas till att gälla hela landet och i stället omfattar ett par tusen, så har det fortfarande ingen större ekonomisk betydelse. Dessutom tror jag att det kan vara så att många av de personer som utnyttjar friåret annars hade varit i riskzonen för att bli sjukskrivna. I bästa fall kan dessa personer, som får en

paus under några månader, komma igen och orka vara kvar under en längre period på arbetsmarknaden.

Däremot kan man känna större oro för arbetstidsförkortningar. Det är naturligtvis ingen bra stimulans för ekonomin att - i ett läge där vi behöver öka arbetskraftsutbudet - genomföra omfattande arbetstidsförkortningar. I detta sammanhang är det värt att påminna om att relativt omfattande arbetstidsförkortningar redan har genomförts under senare tid. Flera av de stora fackliga organisationerna har valt att sänka sina löneökningkrav och tagit ut en del av detta i form av kortare arbetstid.

I slutändan handlar det om hur medborgarna väljer att ta ut det ökade välståndet. För varje krona vi kan öka vår bruttonationalprodukt så står valet mellan privat konsumtion, löneökningar, offentlig konsumtion, eller kortare arbetstid. Många - inklusive jag själv - anser att det finns många bättre sätt att använda ökade resurser, både när det gäller privat och offentlig konsumtion, och att arbetstidsförkortningen inte är förstahandsprioriteringen.

Precis som Stefan Lundgren känner även jag en viss oro för kommunalskattehöjningarna. De har i stockholmsområdet definitivt dämpat den ekonomiska tillväxttakten. Stockholm var tidigare en tillväxtmotor för resten av landet, men är det inte i samma utsträckning idag. Jag tror att årets kraftiga kommunalskattehöjningar bidragit till detta, även om det självklart inte är hela förklaringen.

Man kan fundera på varför skatterna i kommuner och landsting höjts så pass mycket som de gjorts. Jag tror att det till stor del beror på att många kommun- och landstingspolitiker levt i en föreställningsvärld där de trodde att den egna ekonomin stadigt skulle förbättras - antingen därför att staten skulle tillskjuta mer pengar, eller för att staten skulle ändra i skatteutjämningsystemet. Jag tror att många nu insett att lösningen är att själv hålla bättre ordning på sin ekonomi, och ta ett eget ansvar för den ekonomiska utvecklingen.

Min slutsats är att det finns en risk för fortsatta kommunalskattehöjningar, men att varje kommun själv måste ta ansvar för en ekonomi i balans. Det är ingen omöjlighet. Jag vill påminna om den kommunakut som inrättades för ett antal år sedan, och som hjälpte ett 25-tal kommuner och 4-5 landsting som hade underskott i sina ekonomier. Staten gick in med tillfälligt stöd med krav på motprestationen att de under en treårsperiod skulle ordna upp sin ekonomi. Det visade sig att de kommuner som fick den här hjälpen då nu gör de allra bästa resultaten. Det var alltså nödvändigt att ge dessa kommuner och landsting stöd, men det var också så att när de väl fick hjälp som kombinerades med krav på motprestation, så tog de faktiskt större ansvar själva.

Jag tycker också att Stefan Lundgren har en poäng när det gäller energipolitiken. När jag ser tillbaka på de energipolitiska diskussionerna kring 1980-års kärnkraftsomröstning, så vill jag minnas att de var oerhört fokuserade på energisparande och nya alternativa energiformer. Jag tycker inte att den diskussionen följts upp tillräckligt bra. Kanske behövs det en diskussion i ett större perspektiv, som omfattar hela vår energianvändning och sammansättningen av den. Varje år blir det en stor diskussion kring de skattehöjningar som ingår i den gröna skatteväxlingen. Men det finns skäl att diskutera energipolitiken i ett lite bredare perspektiv, inte bara utifrån skattesynpunkt, utan med fokus på hela energianvändningen.

Tomas Bruce

Tack för det Bosse Ringholm. Vi går omedelbart över till andra halvan av vårt program i dag som är Strukturella utmaningar för den svenska välfärdsstaten. Finansministern får ordet igen.

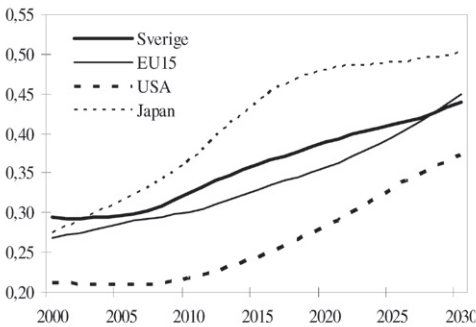
Bosse Ringholm

Jag ska nu ägna en stund åt att tala om strukturfrågor. Jag börjar med att visa en bild - figur 3 - som alla känner igen och som kan

visas i varje land i Europa, och som är något vi kommer att få leva med under de kommande decennierna. Det handlar om en åldersstruktur som kommer att ställa stor press på de som är unga i dag, och de som ska ut på arbetsmarknaden åren framöver.

Den Lissabonstrategi som lades fast på EU-toppmötet i mars år 2000 innebär att EU fram till 2010 ska bli världens mest konkurrenskraftiga, dynamiska och kunskapsbaserade ekonomi. Varje år mäts hur länderna

Figur 3. Äldrekvoten, antal personer över 64 år som andel av antalet personer 20–64 år



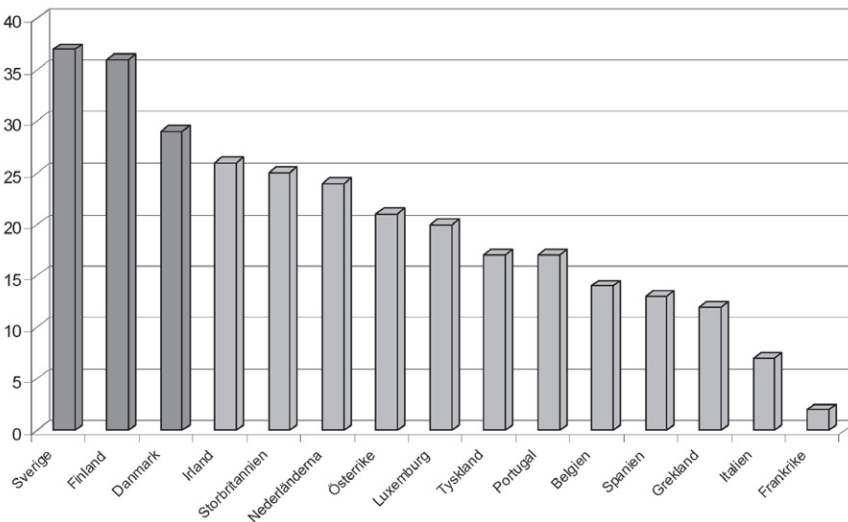
Källa: Eurostat, OECD, SCB och Finansdepartementet.

lyckas med ett hundratal mål och indikatorer. Lissabonprocessen är central för Europas framtid, eftersom den inte bara handlar om att möta konjunktursvängningar, utan hur vi gemensamt tar oss an de stora strukturella frågorna.

Lissabonprocessen utvärderas i mars varje år på det årliga ekonomiska toppmötet. Första gången mötet hölls var i Stockholm mars 2001. På mötet i våras var det de nordiska länderna som bäst levt upp till Lissabonprocessens olika mål och indikatorer. Det är i och för sig positivt att Sverige ligger i topp. Samtidigt är det oroande att de länder som ligger i slutet är stora länder som Frankrike och Italien. Det hjälper ju inte att länderna i Norden gör bra prestationer, om de stora ekonomierna inte lyckas genomföra nödvändiga strukturförändringar.

Det finns ett antal områden där Sverige ligger i täten jämfört med andra länder. Det handlar bland annat om offentliga finanser, sysselsättning, investeringar i utbildning och forskning, tillgång till internet, antal patent per innevånare, investeringar i IT, priser på telekommunikation och energi samt offentlig upphandling och nivån på statliga stöd.

Figur 4. Kommissionens utvärdering av Lissabonprocessen 2003, antal indikatorer med 1–3:e placering



Källa: EU-kommissionen.

Det finns också många områden där det finns mycket kvar att göra. Sverige har bland annat högre prisnivå och arbetskraftskostnader än de flesta andra länder. När det gäller de högre priserna så beror de delvis på strukturella faktorer som Sveriges geografiska position, långa transportsträckor inom landet och så vidare. Men det finns mycket kvar att göra när det gäller konkurrenspolitiken. Stefan Lundgren talade tidigare om hur viktigt det är att inte skapa högre margineffekter, och det är också regeringens politik. Måttaxan och skattesänkningar för låginkomsttagare är viktiga steg på vägen. Det finns dock mycket mer att göra även på detta område, och det är viktigt att vi ständigt diskuterar vad som kan göras för att öka incitamenten för de med låga inkomster att gå upp i arbetstid.

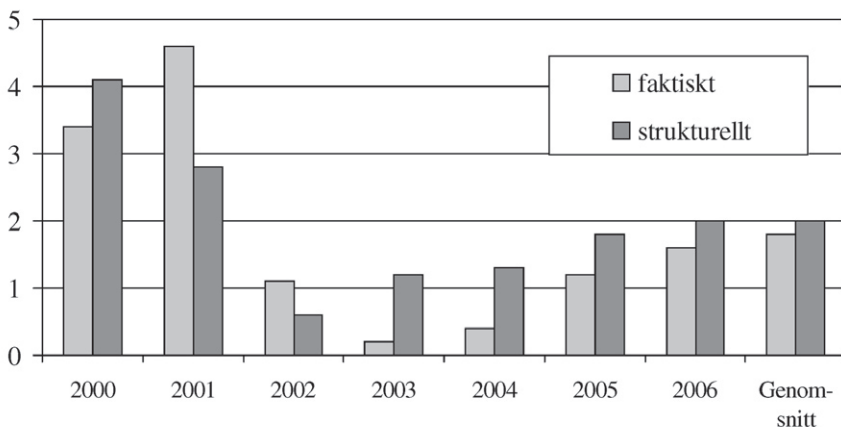
Vad gör då regeringen för att åstadkomma en förändring och för att förbättra svensk ekonomi? Jag vill bara nämna några områden. Makroekonomin har vi redan diskuterat. När det gäller kredit- och valutamarknaden så har regeringen föreslagit en ny banklagstiftning som syftar till att stärka konkurrensen på bankområdet. Idag finns fyra stora banker i Sverige som dominerar kreditmarknaden, vilket gör att konkurren-

sen blir låg. Skatteområdet har jag tidigare berört. Ett område där Sverige ligger bra till är pensionsområdet, där ett nytt pensionssystem sjuksattes under 90-talet. Det är naturligtvis en väldig styrka att detta system bygger på fem partiers stöd. Det är inte många länder i Europa som har ett sådant brett stöd för sitt pensionssystem. Slutligen finns det mer att göra när det gäller avregleringar på våra produktmarknader.

Sverige har haft överskott i de offentliga finanserna under ett antal år. I genomsnitt har överskottet varit runt 2 procent under de senaste åren, se figur 5. Under de goda tillväxtsåren 2000 och 2001 hade många länder runt om i Europa liksom Sverige stora överskott i den offentliga ekonomin. Många gjorde av med sitt överskott ganska snabbt, medan vi i Sverige försökte hålla igen. De marginalerna har kommit väl till pass under de senaste årens konjunkturavmattning, och är ett viktigt skäl till att arbetslösheten kunnat hållas tillbaka och att Sverige klarat konjunkturedgången bättre än många andra länder.

Utgiftstaket är det budgetpolitiska målet som kanske har varit mest omdiskuterat. Det har varit ett effektivt instrument för att hålla ordning i de offentliga finanserna. Det går inte idag att som på 1980-talet bilda nya

Figur 5. Finansiellt sparande, procent av BNP, 2000–2006



Källa: Finansdepartementet.

utgiftsallianser i riksdagen, utan utgiftstaket garanterar att utgifterna hålls på en samhälls-ekonomiskt hållbar nivå. De statliga utgifterna ligger nu på en ganska konstant nivå på runt 35 procent andel av BNP. Det är stor skillnad jämfört med i början av 1990-talet, då utgifterna låg betydligt högre som andel av BNP.

Svensk arbetslöshet är låg jämfört med genomsnittet i EU-kretsen, se figur 6. Jämfört med för tio år sedan är arbetslösheten mycket lägre idag i de flesta länder. Vi behöver nu fortsätta diskutera i EU-kretsen och på hemmaplan hur arbetslösheten ytterligare kan pressas tillbaka, och hur vi hittar metoder för att se till att arbetskraften har rätt kompetens och finns i rätt bransch på rätt ställe i landet.

Sysselsättningsmålet innebär att 80 procent av arbetskraften ska vara i jobb. Nyckeln till framgång är att fokusera på de grupper där sysselsättningsgraden idag är låg – invandrare, äldre, ungdomar och sjukskrivna. När det gäller sysselsättningsgraden bland invandrare, så har utvecklingen under de senaste åren gått i rätt riktning, men det finns oerhört mycket kvar att göra. Jag är övertygad om att många invandrare representerar en enorm potential som idag i alltför

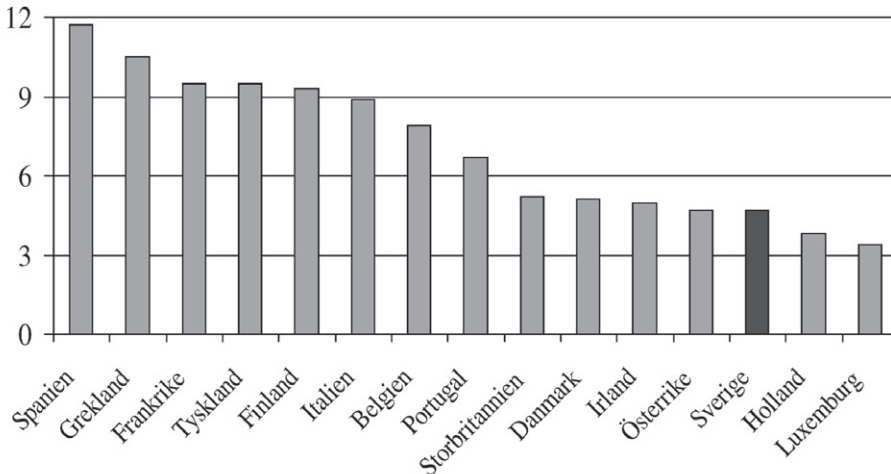
hög utsträckning går till spillo.

När det gäller de äldre vill jag peka på det faktum att staten genom exempelvis skattesystemet subventionerar pensionering i för-tid. Det är ett system som jag tror kan behöva ses över i framtiden.

En annan stor grupp som saknas på arbetsmarknaden är de sjukskrivna. På några få år har det skett en dramatisk ökning på detta område, se figur 7. Uttryckt i kostnader för staten och skattebetalarna, så har det skett en fördubbling från ca 50 till nära 100 miljarder kronor på några få år. De senaste månaderna har det funnits tendenser till en minskning, men siffrorna är fortfarande mycket osäkra. Regeringen har under de senaste åren genomfört en rad reformer och förbättringar, men ytterligare åtgärder måste till. En förutsättning för en bra lösning är att arbetsmarknadens parter finns med i arbetet. Det finns inga enkla lösningar på hur man kommer till rätta med de här problemen, utan det krävs insatser över ett brett fält. Regeringen arbetar långsiktigt med frågorna, och målet är en halvering av antalet sjukdagar till 2008.

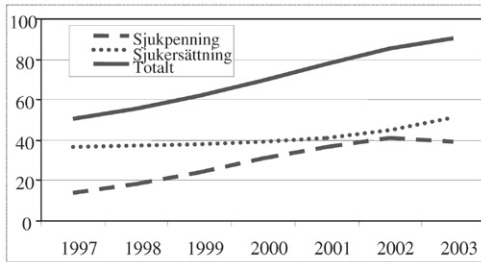
Min slutsats när det gäller strukturinsatser är att Sverige gjort en hel del, vilket lett till att vi har en relativt bra situation jämfört med många andra länder i Europa. Sverige

Figur 6. Arbetslösheten i EU-länder 2003, prognos.



Källa: Nationella källor och Finansdepartementet.

Figur 7. Ohälsan, utgiftsutveckling sedan 1997, miljarder kronor



Källa: Riksförsäkringsverket.

har också kunnat stå emot lågkonjunkturen relativt bra. Nu gäller det att gå vidare och uppfylla vår del av Lissabonstrategin. För att göra det måste vi visa att vi kan ta itu med egna hemmalagade strukturproblem, som framför allt ohälsan. Det är en förutsättning för att vi ska klara sysselsättning och välfärd i framtiden.

Magnus Henrekson

Varmt tack för inbjudan att få komma hit och kommentera budgeten under rubriken ”Strukturella utmaningar för den svenska välfärdsstaten”. Jag kan numera inte låta bli att varje gång jag har chansen att från en talarstol diskutera Sveriges ekonomi inleda med att notera att Sveriges huvudproblem är att det arbetas för få timmar i ekonomin en genomsnittlig dag och såsom systemet är riggat och såsom välfärden finansierats så handlar lösningen om att vi i genomsnitt måste arbeta mer i den beskattade sektorn. Att åstadkomma detta kräver många åtgärder, det är jag övertygad om. Flera av dem fanns också på Bosse Ringholms lista, men varje åtgärds paket måste understödjas av en självklar underliggande princip, nämligen att det för den enskilde måste bli mer lönsamt att arbeta i förhållande till att inte arbeta. Om det blir det så tror jag att det blir en helt annan effekt av många av de andra åtgärder som idag används eller föreslås. Det blir också mycket lättare för dem som arbetar med rehabiliteringsåtgärder, om moroten

inte bara är att individen blir produktiv igen utan också får en substantiellt förbättrad privatekonomi.

Igår kunde man läsa i *Dagens Nyheter* att gymnasieskolorna måste börja ta betalt för skolmaten, det totala sparandet i Stockholms gymnasieskolor är på hundratals miljoner. Samtidigt skall man spara genom att budgetera lägre löneökningar för de närmaste åren – i en verksamhet som behöver högre relativlöner, inte lägre. Det lär ha varit tre sökande till kemilärarutbildningen på högskolan förra året.

Människor dör i väntan på behandling. I somras begravde jag själv en mamma som dog i cancer efter 16 månaders kamp. Jag skulle kunna ägna all min tid idag åt att berätta hårresande historier om vilka inblickar detta givit i både vårdens och omsorgens undermålighet. Jag nöjer mig med två observationer:

Från det att distriktsläkaren kände sig ganska säker på att hon led av tjocktarmscancer till att hon fick bli röntgad tog det fyra månader. Den som det visade sig nödvändiga strålbehandlingen kunde inte sättas igång förrän efter ytterligare nästan tre månader p g a att sådan verksamhet numera ligger nere under sommarens semestrar.

När hon kom hem till sin tvåvåningsvilla efter sin första operation, gravt medtagen, kom chefen för hemtjänsten hem och bedömde hennes hjälpbehov. Det fastställdes till en timme varannan vecka och det var noga föreskrivet att det enda hemtjänsten fick göra var att städa övervåningen. För denna timme debiterades 300 kr, detta kan jämföras med ett pris på 170 kronor per timme vid upphandling av städning i Stockholms skolor.

Som sagt, ett par nedslag i verkligheten. Ändå är det just ”vård-skola-omsorg” som vi svenskar vill ha, åtminstone är det vad valstrategerna har kommit fram till, eftersom det är det som ni politiker i valrörelse efter valrörelse upprepar som ett mantra så fort ni får en mick framför munnen och kameran snurrar i bakgrunden. Vi väljer er

för att ni lovat leverera detta och inte minst därför är det viktigt att principiellt försöka diskutera och bena ut vad det handlar om. Vi kommer att se att det är fråga om en väldigt stor utmaning; en utmaning som ställer flera etablerade politiska sanningar på huvudet. De flesta som debatterar välfärdsstatens utmaning talar fortfarande i futurum, men det finns tyvärr all anledning att tala i presens. Detta illustreras om inte annat av mina inledande exempel.

Framställningen kommer nu att bli lite mer analytisk, men avsikten är att hålla en kon-kretionsnivå så att ingen missar budskapet. Låt oss börja med att ställa de fundamentala frågorna om vård-skola-omsorg. Hur mycket vill vi ha? Vem ska producera? Vem ska be-tala? Vad får vi i dag? Ja, det offentliga satsar ungefär 22 procent av BNP.

På vården satsas motsvarande 8 procent av BNP och andelen har inte ökat alls sedan början av 1980-talet. Utgifterna för utbildning är ca 7 procent av BNP och omsorgen får också ungefär 7 procent. Samtidigt är inkomstelasticiteten för dessa tjänster hög. Enligt amerikanska studier ligger den för vård på ca 1,6. Detta innebär att om våra inkomster ökar med 10 procent så vill vi lägga 16 procent mer på vård. Det är alltså något som vi vill ha alltmer av. Det är dessutom fråga om volym och inte om utlägg i kronor och ören. Problemet här är att det relativa priset i regel stiger. Det är lätt att inse att man inte kan sänka kostnaden för att framföra en Mozartsymfoni genom att spela den snabbare eller minska antalet orkester-medlemmar. På liknande sätt är det svårt att rationalisera i vården och omsorgen. En del kan göras, men det är svårt för människorna behövs där – de kan inte ersättas av maskiner eller datorer. Om händerna tas bort så faller kvaliteten, precis som när min mamma för första gången i sitt liv behövde hemtjänst – det fanns helt enkelt ingen.

Mycket av det jag kommer att säga gäller även omsorg och utbildning, men för att göra det hanterligt och klara tidsramen be-gränsas analysen till vården. Där tillkommer

dessutom en möjlighetsrevolution. Det görs idag enorma kommersiella investeringar för att ta fram nya behandlingsmetoder, nya läkemedel. Nya möjligheter skapas hela tiden och i och med den nyligen avslutade kartläggningen av det mänskliga genomet och den pågående kartläggningen av samtliga proteiner i människokroppen kommer nya möjligheter till behandlingar att uppstå. Den demografiska utvecklingen ökar också efterfrågan och kostnaden, eftersom lönerna i vården inte kan öka långsammare än i andra sektorer av ekonomin.

Det finns en myt som ofta upprepas i den svenska samhällsdebatten: Vi lever längre, men det läggs friska år till livet. Det sägs att det är de sista två åren som är kostsamma och det spelar egentligen ingen roll när de inträffar. Men har ni funderat på vad det är som AstraZeneca och de andra läkemedelsjättarna forskar på? Jo, det är blodtryckssänkande mediciner, kolesterolsänkande mediciner, mediciner mot fetma, det är antidepressiv medicin osv. Det har inte alls med de sista två åren att göra. För att få många friska år så måste man sätta in stora insatser med bypass-operationer, höftledsoperationer, medicinering, dyra beteendeterapier osv. Det kommer att bli mycket dyrt att förbli frisk, särskilt om vi dricker så mycket, rör oss så lite och äter så mycket som vi gör. Det är inte så lätt att ändra miljontals människors livs-stil. Detta fixas knappast med en och annan extra Gunnar Ågren (GD på Folkhälsoinsti-tutet).

Så hur stor vårdsektor vill vi ha 2040? Jag vet inte, men kanske dubbelt så stor, kanske 16 procent av BNP. Ju snabbare reallönerna stiger, desto mer vård kommer vi hur som helst att efterfråga. I dag utgör vårdsektorn 8 procent av BNP och är ett ”kostnadsproblem”. Hur ska man kunna vända detta? Hur ska man kunna omvandla vården från ett kostnadsproblem till en tillväxtverksamhet? Den höga inkomstelasticiteten och de lång-siktigt stigande inkomster som Bosse Ring-holm och andra politiker förespeglar oss innebär ju att vi vill ha mer av just det här. Vi

vill inte i första hand kunna konsumera mer varor, byta bil oftare och ha ännu fler mobilabonnemang eller göra ännu fler resor. Vi vill kanske i första hand ha mera och bättre utbildning, mer vård och högre kvalitet i omsorgen, men det kan vi inte använda våra ökade inkomster till. Vad beror detta på? Svaret i ett nötskal: offentlig sektor har åtagit sig att leverera och finansiera just de privata nyttigheter som har högst inkomstelasticitet och har en långsiktigt oförmånlig kostnadsutveckling.

När vi talar om vård, vad är det vi vill ha för något? Det är klart att det är bra med en bypass-operation den dagen jag kommer in och behöver en sådan, men i grunden vill jag att hälso- och sjukvården tillhandahåller något mycket mer fundamentalt: helhetsansvar för min hälsa. Konkret innebär det att de 20 åren innan jag kommer in så har de förhoppningsvis gjort saker med mig eller givit mig råd att göra saker så att jag inte behöver någon bypass-operation.¹ Men om jag ändå behöver en så är det naturligtvis bra att den finns och är av god kvalitet. Men som patient efterfrågar man inte bara hjälp vid akuta besvär eller med symptom som uppstått till följd av en ohälsosam livsstil.

I grunden efterfrågar jag således tillgång till en organisation som tar helhetsansvar för min hälsa. Detta är sannolikt världens mest komplicerade produkt och den tekniska utvecklingen gör den bara alltmer komplicerad. Det Ericsson levererar, dvs integrerade system för mobil telefoni är en ganska okomplicerad produkt jämfört med detta. Alla dessa tusentals läkemedel och behandlingsmetoder, förebyggande terapier, avvägningar mellan kostnad och nytta, de stora kompetensskillnaderna mellan enskilda läkare, det kontinuerliga flödet av nya möjligheter – att utveckla integrerade hälso- och sjukvårdsorganisationer som i nätverk med specialister och underleverantörer kan hantera denna komplexitet är dagens stora utmaning. På samma sätt som inte Ericsson hade kunnat utveckla sina integrerade system för mobiltelefoni via diktat från ovan,

så kan heller inte de vårdorganisationer jag talar om utvecklas via politiska direktiv. Politikens huvuduppgift bör istället vara att skapa institutionella förutsättningar för en organisk framväxt underifrån av kompetenta vårdorganisationer.

Hur ska då nya mer effektiva metoder som råkar utvecklas någonstans i systemet spridas vidare till resten av landet, eller kanske till och med bli grunden för en ny framgångsrik exportverksamhet? Det räcker inte med att andra åker dit och tittar hur de gör. Den organisation som är duktig måste få möjlighet att växa. Om den är vinstdrivande måste den få behålla överskottet, så att det kan återinvesteras och därmed göra det möjligt för organisationen att växa. Tyvärr är det nog också så att ingen organisation blir bättre än det kunden, i det här fallet patienten, kräver. Värdeskapande sker med kunden i centrum. Så här ser det ju inte alls ut i dagens offentligfinansierade vård. När man kommer in och får akut vård så kan förvisso fantastiska kirurgiska prestationer utföras, men i den riktigt välfungerande vårdorganisationen hade diagnosen ofta ställts tidigare och det heroiska ingreppet kunnat undvikas. Eller så är problemet att den efterföljande omsorgen och rehabiliteringen är så undermålig att patienten inte tillfrisknar efter operationen. En vardaglig observation kan delvis förklara vad det är frågan om. För att hämta sig efter stora kirurgiska ingrepp är det viktigt att matlusten återvänder. Men var och en som legat på ett svenskt sjukhus vet att maten som serveras i många fall är i det närmaste oätlig. Ytterligare en observation: i media kan vi dagligdags ta del av berättelser om människor med psykiatriska problem som dagens läkarvetenskap mycket väl vet hur de bör hanteras för att både minska den sjukes

¹ Självklart kan ingen annan än individen själv ta ansvar för sin hälsa i meningen att leva på ett hälsosamt sätt. Helhetsansvaret innebär i detta fall dels att stora delar av hälsoarbetet blir förebyggande, dels att den hälsoorganisation en individ är ansluten till ser till att hela vårdkedjan inkl. rehabilitering och efterbehandling fungerar effektivt när ett vårdbehov uppstår.

lidande och minimera faran för omgivning-
en. Men ingen har något helhetsansvar och
konsekvenserna blir ofta förödande.

Långsiktigt ökad efterfrågan, men sam-
tidigt, eftersom den ska finansieras och
levereras av offentlig sektor så orkar vi inte
över de 8 procenten av BNP. Optimistiska
statsekreterare i Socialdepartementet tror
att det går att få upp andelen till 9 procent,
men även detta verkar svårt. I själva verket
är det ju de offentliga verksamheterna som är
restposten, det som pengarna räcker till när
transfereringarna betalats ut. Vad händer i ett
sådant läge? När vi inte längre tycker vården
lever upp till våra förväntningar börjar några
hoppa av systemet. Det börjar med att de
som är högst upp i inkomst- och förmögen-
hetsfördelningen hoppar av. I full medveten-
het om att de därmed avstår från den skatte-
finansierade vård de har rätt till börjar alltfler
att vända sig till Sophiahemmet och andra
helprivata vårdgivare. Det spelar ingen roll
om betalningen sker via försäkringar eller
kontant. Vi får då vad jag kallar en "Lunds-
bergsmodell" även i vårdsektorn, med två
parallella system.

I det ena systemet bestäms resurstill-
gången av skatteintäkterna och det kommer
att präglas av ett gradvis ökande gap mellan
vad som kan erbjudas och vad medborgarna
efterfrågar. För att klara denna ekvation
tvingas man till allt högre grad av ranso-
nering, allt fler grindvaktsfunktioner för att
försvara tillgängligheten och allt njuiggare
bedömningar av den enskilde patientens "be-
hov".

I det andra systemet är det tvärtom. Här
finns de kapitalstarka kunder som fungerar
som katalyserande medutvecklare av verk-
samheten. Vårdgivaren har starka incitament
att skapa mervärde för patienterna, eftersom
det går att ta betalt för detta mervärde. Den
kompetens och det organisationskapital som
byggs upp kan sedan ganska snart utnyttjas
för att exportera avancerade vårdtjänster till
den snabbt växande skaran av höginkomst-
tagare i norra Europa. Det är ingen djärv
gissning att tro att de bästa läkarna kommer

att jobba där, eller att de som jobbar kvar i
det andra systemet kommer att kräva att få
komplett för att jobba i det andra, mer
dynamiska system som växer fram. Under
sådana omständigheter blir det svårt att vi-
dareutveckla den offentliga verksamheten.
Fundera på vad som skulle hända om Eric-
son hade generösa regler för komplexitet
för sina bästa utvecklingsingenjörer, så att
dessa på sin lediga tid kunde extraknäcka
hos Nokia. Kort sagt, Lundsbergsmodellen
bör undvikas, särskilt viktigt borde detta
vara för den som säger sig värna om bra vård
för svaga grupper.

Jag är väl medveten om att marken inte
alls är beredd politiskt för det jag tänker säga,
men jag tänker inte låta mig hämmas av det.
Min utgångspunkt är att de 8 procent av BNP
som systemet idag orkar leverera till vården,
det ska man fortsätta med. Om en framtida
regering lyckas höja andelen till 9 procent
skulle också vara tacksamt, så länge det kan
tas ur ett rimligt totalt skatteuttag. Samtidigt
måste man då fråga sig: om nu medborgarna
successivt vill lägga en allt större andel av si-
na stigande inkomster på hälso- och sjukvård
ska då inte detta vara möjligt bara för att det
inte går att skattefinansiera? Skall vi tvingas
till en allt högre konsumtion av nya prylar
på grund av att det vi egentligen vill kon-
sumera mer av inte är tillgängligt? Ska det vara
omöjligt för den som inte längre har ett fast
jobb att få en förebyggande hälsoundersök-
ning som gör att en cancer tumör upptäcks i
god tid? Är det rimligt att vård för den egna
hunden eller katten blir allt mer tillgäng-
lig, kundanpassad och tekniskt avancerad,
medan allt fler subtila grindvaktsfunktioner
införs för att hålla nere människors konsum-
tion av hälso- och sjukvård?

Enligt min uppfattning är svaren på dessa
frågor självklara, men likafullt går utveck-
lingen i icke önskvärd riktning. För att rätta
till situationen krävs politiskt mod. De 8
procenten av BNP som det offentliga orkar
ställa upp med måste självklart användas
solidariskt i ett system som garanterar kva-
litet, ger grundskydd på en hög nivå, åstad-

kommer riskutjämning mellan individer och motverkar uppkomsten av parallella system. Likaså bör staten införa ett effektivt system för certifiering och tillsyn. Samtidigt måste dess ledande företrädare våga säga att ökad köpkraft i hög grad måste användas till att ta ett ökat ekonomiskt ansvar för den egna hälsan i framtiden. Detta kräver att det blir tydligt vad som ej ingår i offentliga åtagandet. Här handlar det om saker som nya behandlingsmetoder, nya s k livsstilsläkemedel, bastandvård, psykoterapi, naprapati, komfortnivå osv.

Prioriteringar måste fortfarande göras, men de måste ske inom professionen. Det går inte att ha en politisk diskussion om varje prioritering av de 8 BNP-procenten. Politiska prioriteringar måste naturligtvis då och då omprövas när de medicinska möjligheterna ökar till följd av nya tekniska genombrott, ändrad demografi osv. Hur som helst är det bråttom att börja fundera på och ha en politisk diskussion om dessa svåra frågor, så att vi kan hitta en modell som möjliggör framväxten av hälso- och sjukvårdsorganisationer som tar det önskvärda helhetsansvaret.

En huvuduppgift för det offentliga blir att säkra att de medel som kommer från den offentliga budgeten används på ett solidariskt och rättvist sätt, lika för alla. Så är ofta inte fallet idag, trots att dagens system i de politiska högtidstalen brukar motiveras med att "det inte skall vara plånboken som styr vilken vård man får". Snarare visar erfarenheten att rättmätig vård vid resursknapphet ofta går till den som har goda kontakter eller har en påläst och envis "advokat" till sin hjälp.

Om rättvisa och solidariska principer styr den offentligfinansierade vården och förnyelse och förbättringar i vårdproduktionen samtidigt skall uppmuntras, då måste den framgångsrika organisationen få behålla sina överskott. Om de inte får det eller om ett överskott leder till minskad resurstilldelning nästa år, då uppstår aldrig något överskott utan det försvinner i form av *slack* eller på andra sätt. Det är också avgörande att det inte finns några geografiska begränsningar för en

vårdproducent; med ökad specialisering och nya möjligheter innebär geografiska begränsningar att värdefull specialistkunskap blir underutnyttjad. En större potentiell marknad kan skapa nya specialiserade exportföretag. Så är det redan i USA. Det leder knappast till uppror där när välbeställda personer från Europa åker över dit för att köpa hjärtkirurgi eller njurtransplantationer. Kanske inser man att denna efterfrågan utifrån drar resurser till branschen, vilket i nästa steg skapar ytterligare möjligheter att utbilda nya specialister och bygga ut kapaciteten, vilket sänker styckkostnaden och därför långsiktigt ökar tillgången till högklassig vård även för den egna befolkningen. Tänk om vi resonerade på liknande sätt när det gäller mobiltelefoner – när Ericsson exporterar en mobiltelefon till Tyskland så är det knappast någon som harmset påstår att en svensk kund därmed blir utan telefon. Men precis så tenderar vi att tänka när det gäller vård. En ökad efterfrågan på vård innebär, om den får förverkligas, att resurser i form av kompetenta yrkesmänniskor, skickliga entreprenörer och kapital dras till branschen och stora värden därmed kan skapas.

Vill vi det här då? Nej, om man frågar människor i Sverige, se till exempel SOM-undersökningarna, så finns absolut inget brett stöd för dessa tankar i dagsläget. Hur ska man då se på det? Inom WHO lade dess chef Gro Harlem Brundtland fram en rapport för tre år sedan, där betonas att det politiska systemet måste ta helhetsansvar, s k *stewardship*, för vårdsektorn, vilket inte minst innebär att de 8 offentligfinansierade BNP-procenten fördelas enligt solidariska, rättssäkra principer som är demokratiskt beslutade.

Avslutningsvis menar jag att ni politiker faktiskt måste våga säga att om köpkraften för den genomsnittliga individen ökar så kan denna ökade köpkraft inte bara användas till mobiltelefoner, resor, bilar, stereoanläggningar och andra prylar. Det kan inte bara vara företag som OnOff, Clas Ohlsson, IKEA och Bauhaus som ges en lysande framtid i ett växande Sverige. Den ökade

köpkraften måste också kunna kanaliseras till de saker som vi faktiskt vill ha mer av, det som har en hög inkomstelasticitet – omsorg, vård, utbildning. Insikten om detta börjar sprida sig. Lars Isaksson och Ilmar Reepalu, socialdemokratiska politiker och ordförande för Landstings- respektive Kommunförbundet säger detta mer eller mindre rakt ut i en gemensam artikel på DN Debatt i somras. De är nära verksamheterna och ser de problem jag tagit upp i detta inlägg.

Om inget görs, vad händer då? Ja, såsom systemet är konstruerat förvärras tragiskt nog problemen av ekonomisk tillväxt. Tillväxt medför ju att vi vill ha mer av just det som offentlig sektor lovat att tillhandahålla över skattsedeln, men hur mycket vi kan få avgörs av hur mycket som går att ta in i skatt och det gör att skillnaden mellan vad vi kan få och vad vi vill ha bara ökar. Släpper vi inte fram experiment, konkurrens, valfrihet, privat köpkraft och entreprenörskap också på det här området, medan detta samtidigt sker i andra länder, kommer det i dessa andra länder att hinna utvecklas effektiva vårdorganisationer som på ett integrerat sätt tar helhetsansvar för sina klienters hälsa. Sannolikheten är stor för att dessa organisationer om ett tjugotal år kommer att vara ofantligt mycket mer effektiva än våra inhemska vårdproducenter. Detta betyder att de för en summa motsvarande 8 procent av Sveriges BNP kommer att kunna åta sig att leverera avsevärt mycket mer vård än vad de inhemska vårdproducenterna (läs: landstingen) vid den tidpunkten klarar av. Då kan den paradoxala situationen uppstå att sjukvården om några decennier är den mest utlandsägda av alla branscher och det var väl knappast det som var syftet med dagens politik på vårdområdet. Istället för att garantera en rättvis och högkvalitativ vård för alla blockerar dagens vårdpolitik den potential som finns att transformera vårdsektorn från ett kostnadsproblem till en tillväxtverksamhet.

Tomas Bruce

Tack Magnus. Det är härligt att höra dig för-ena empati med ekonomi. Jag lämnar över till Bosse Ringholm.

Bosse Ringholm

Jag har ägnat en stor del av mitt liv åt att vara sjukvårdspolitiker, så det vore frestande att starta en stor sjukvårdspolitisk debatt. Det ska jag dock inte göra. Däremot vill jag gärna kommentera en del av det som sagts.

För det första så är det så att det på en del ställen i sjukvården har gjorts försök med att kopiera den industriella organisationens teknik. Detta har haft begränsad framgång, och orsaken är att tjänstesektorn har andra förutsättningar än varusektorn.

Frågan om hur stor del av samhällets resurser som bör satsas på sjukvården har inget enkelt svar. Jag anser att den svenska sjukvården trots allt gör bra resultat med de resurser den har. Sverige har en hög medellivslängd jämfört med andra länder, vilket är ett sätt att mäta hur bra sjukvården fungerar. Sedan är det självklart så att vårdens effektivitet inte bara handlar om resurser, utan också om andra faktorer som den medicinska teknikens framsteg och hur dessa implementeras i sjukvården. Det som för 20 år sedan tog fem dagar på sjukhus med operation och eftervård – som t ex en knäoperation – görs idag på 45 minuter. De gamla magsårsoperationerna som tidigare tog en stor del av sjukvårdens resurser medicineras i dag.

Vi har också vant oss vid att ställa allt högre krav som patienter och som medborgare. I de undersökningar som jag har sett är ändå de flesta patienter nöjda med den sjukvård de får. De som är mer negativa är de som fått vänta och köa för att få vård.

Magnus Henrekson tar upp en annan intressant fråga, nämligen hur vi ska kunna se till att folk lever ett hälsosamt liv. Det finns oroande tendenser i samhället idag, som ökade sjukskrivningar och sämre folkhälsa. Folkhälsa är ju inte bara hög medellivslängd

utan också att kunna vara frisk på jobbet och på fritiden.

Det finns en motsägelse i dag som tar sig uttryck i att svenskarna har en hög medellivslängd och goda hälsotal jämfört med andra länder, samtidigt som sjukskrivningstalen är höga. Det går inte ihop. Kanske är en del av svaret att svenska folket har valt ta ut en del av sin välfärd via sjukförsäkringssystemet. Jag säger inte att det är så, utan väcker bara frågan.

Den frågan som Magnus väckte till slut och som både Landstingsförbundets och Kommunförbundets ordförande har ställt är: ska vården och omsorgen i framtiden finansieras via de offentliga systemen, eller via avgifter? Redan idag existerar en viss avgiftsfinansiering, så egentligen är det inte en principiell fråga, utan det handlar mer om avvägningar.

Min slutsats är att det är en viktig strukturfråga för svensk ekonomi hur vi hanterar ohälsufrågorna. Om kostnaderna för ohälsan fortsätter att öka i samma takt som hittills, så är risken att hela utrymmet för offentliga reformer i framtiden kommer att ätas upp av ökade sjukkostnader. Därför behövs det en seriös diskussion om vad som kan göras för att stoppa den här utvecklingen.

Danne Nordling

Vi på Skattebetalarnas förening har tittat närmare på den gröna skatteväxlingen i budgetpropositionen. Där får medborgarna 200 kronor i skattelättnad vilket motsvaras av en höjd energiskatt på el och olja som ger samma belopp. Det rör sig om 1 360 miljoner kronor i höjda energiskatter för hushåll-

len. Men nu råkar det vara så att det är moms på energiskatten så där kommer det nästan in 300 miljoner kronor ytterligare. Växlingen är alltså inte neutral för staten eller för medborgarna. Medborgarna förlorar nästan 300 miljoner kronor medan staten vinner detta belopp i växlingen. Det blir alltså en liten höjning av skatetrycket för att man inte har beaktat momsen. Eller finns momsen med på något ställe där den inte redovisas och som vi inte har upptäckt?

Bosse Ringholm

Svaret är att det naturligtvis finns med i vår kalkyl. Den gröna skatteväxlingen omfattar 2 miljarder i ökad skattebelastning och 2 miljarder som går tillbaka till medborgaren i form av sänkt skatt. Vinnarna är de som bor i lägenheter och de som bor i fjärrvärmeupplagade bostäder som har relativt små extrakostnader men som får hela vinsten. Omvänt så är det de som enbart har olje- eller eluppvärmt hus som är förlorarna.

Tomas Bruce

Då får jag sista ordet. Jag är nämligen ordförande i Europeiska fjärrvärmeorganisationen och kan säga att det endast är om fjärrvärmeleverantörerna inte utnyttjar det marknadsutrymme som skapas genom skattehöjningar på oljan som finansministerns resonemang håller. Passar man i stället på att höja fjärrvärmepriserna så åker även lägenheterna dit.

Med den lilla personliga slutkommentaren vill jag tacka Bosse Ringholm, Stefan Lundgren och Magnus Henrekson för ett mycket trevligt och givande möte.